گل و گیاهان زینتی (۱۳۹۹)، ۵(۲): ۶۱-۷۴
مقاله پژوهشی

بررسی چگونگی تأثیرگذاری ایده‌های طراحی فضای سبز سبک ژاپنی در فضای سبز پارک‌های شهری ایران

منیره معروف[۱]، *عبدالله حاتم زاده[۲]، همایون کاوه[۳]

۱. گروه علوم باغبانی و فضای سبز، پردیس بین‌الملل دانشگاه گیلان
۲. گروه علوم باغبانی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه گیلان، رشت
۳. گروه معماری، دانشگاه پیام نور رشت
hatamzadeh@guilan.ac.ir
تاریخ دریافت: ۹۹/۹/۳، تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۱۷

چکیده

به‌طورکلی مناظر باغ‌های ژاپنی در مقیاس کوچکی از شکل‌های آزاد طبیعت الگو گرفته‌اند. بنابراین می‌توان چنین دریافت، که هر آن‌چه در باغ و پارک به کار گرفته می‌شده، خود مفهومی ویژه داشته و بیانگر نکته‌ای از واقعیت‌های موجود در طبیعت بوده است. وقتی در زمان معاصر از طراحی باغ ایرانی سخن می‌گوییم، بهتر است باغی طراحی و ساخته شود که هم از فرهنگ ایرانی الهام گرفته باشد و هم کالبد آن یادآور ارزش‌های فرهنگ ایرانی باشد و تجارب سایر تمدن‌ها را به‌صورت بومی‌شده به کار گرفته باشد. همچنین بتواند یادآور ارزش‌های فرهنگی باشد و به نیازهای زمان پاسخ گوید. بنابراین مجموعه آن، هویتی ایرانی داشته و به‌عنوان الگویی مستقل ایفای نقش کند. اما در چند دهه اخیر به تدریج فضاهای سبز بسیاری از شهرهای کشورمان چهره‌ای تازه پیدا کردند که بیشتر آن‌ها چندان متناسب بافرهنگ، طبیعت و اقلیم منطقه نبودند و طرح‌ها و طراحی مکان‌هایی که امروزه به‌عنوان پارک، بوستان، فضای سبز شهری، باغ‌های عمومی برای مراجعه و تفرج مردم در شهرها و مجتمع‌های زیستی احداث می‌شوند، بیش از آن‌که با باغ‌های ایرانی (حتی) به معنای معمول آن نزدیک باشند، تقلیدی از باغ‌های غربی و ژاپنی‌اند. در این پژوهش، تعدادی از پارک‌های ایران که در آن سبک ژاپنی طراحی‌شده بود مورد بازدید و بررسی قرار گرفت. سپس، نظرها و توصیه‌های متخصصین و افراد صاحب‌نظر در قالب "مصاحبه باز" جمع‌آوری گردید. روش انجام پژوهش به‌صورت اسنادی- تحلیلی و پیمایشی بود که بخش بزرگی از اطلاعات به روش مصاحبه با متخصصان دریافت شده و تحلیل پایانی روی آن صورت گرفته است. از این پژوهش نتیجه شد که به علت پیچیدگی موضوع، بررسی ورود این سبک در ایران نیازمند به تفکر و پژوهش فراوانی دارد. همچنین طراحی و اجرای این‌گونه سبک‌ها نیاز به افرادی دارد که خود متخصص سبک ژاپنی بوده و یا دارای مطالعه کافی در این زمینه باشند. در حقیقت سبک ژاپنی بر اساس تفکر طراحان ژاپنی شکل‌گرفته و عوامل فرهنگی بسیاری در آن دخیل هستند. اما بیشتر جلوه‌های طراحی ژاپنی در فضاهای سبز ایران تنها ظاهری بوده و بدون در نظر گرفتن فلسفه پشتیبان آن می‌باشد. در مَثَل، با روی‌هم گذاشتن چندتکه سنگ و مقداری

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

شن و ماسه و کاشت گیاهان نمادین مانند به ژاپنی و افرای ژاپنی، باغ ژاپنی به وجود می‌آورند. این سبک طراحی از نظر متخصصین دارای اشکال‌های فراوان به‌ویژه در بخش مفهوم‌سازی و چیدمان اجزای آن بوده و بدون تأثیرگذاری لازم می‌باشد.
واژه‌های کلیدی: باغ ژاپنی، پارک‌های شهری، سبک ژاپنی، فضای سبز.

مقدمه

باغ و باغ سازی برخلاف معماری همیشه زاییده نیازهای نخستین بشری نیست، ازاین‌رو انسان دنیای آرمانی و تخیل‌های دست نیافته‌اش را به‌واسطه علاقه همیشگی به محیط‌های طبیعی، در باغ سازی می‌جوید و باغ آیینه‌ای تمام‌نما برای هر فرهنگ می‌گردد. تمامی هنرها در باغ حضور می‌یابند، تمامی حکمت‌ها جلوه می‌کنند و نوآوری‌های مهندسی به اوج می‌رسند، باغ بیانگر تمدن بشری و مکانی مناسب برای شناخت ویژگی‌های هر فرهنگ است (Samii, 2009). هنر باغ یا پردیس سازی یکی از هنرهای کهن ایرانیان بوده که این سنت زیبا حاوی ارزش‌های فراوانی است که منجر به پیدایش صنعت آبیاری، قنات، تبدیل اراضی با آب‌باریکه‌های زیرزمینی به چمن‌زار، تحول شیوه‌های تهویه و ایجاد فضای دلپذیر مسکونی در قلمرو برهوت و بی‌آب و علف و افزایش بهشتی در دل بیابان بیکران است (Sheibani, 1996).

در این روزگاران که زمین در حال گذر از هزاره‌ای به هزاره دیگر است، مناسبت‌های اجتماعی، فرهنگی و صنعتی و الگوهای زندگی روزبه‌روز بر تعداد کلان‌شهرها و شهروندان آن می‌افزاید. زندگی آدمیان در این زیستگاه‌ها به ویژه در کشورهای جهان سوّم و درحال توسعه، دستخوش تنش‌های بسیار و ناآرامی‌هاست که حاصلی جز فشارهای ذهنی و روانی برای عموم آن‌ها ندارد و کیفیت زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار داده است. ذهن آرام و متمرکز جز در آغوش بستری مناسب پدیدار نمی‌شود و کیفیت پیدا نمی‌کند. این بستر چیزی نیست جز محیط پیرامون (طبیعی و انسان‌ساخت). کیفیت زندگی عبارت است از زندگی خوب داشتن و افراد هنگامی سطح بالایی از کیفیت زندگی را تجربه می‌کنند که شرایط زندگی‌شان با معیارهایی که برای خود تعیین کرده‌اند همخوانی داشته باشد. با توجه به طبیعت کمال طلب انسان، وی در هر مرحله از زندگی، در تلاش برای دستیابی به کیفیت بالاتری از زندگی است. بنابراین مفهوم کیفیت زندگی افزون بر نبود جهان‌شمولی، امری نسبی نیز است (Amane, 2009). معماری همان‌قدر که با جسم انسان در ارتباط است بر روح و روان انسان نیز تأثیرگذار است و این تأثیر قابل رد نیست. حتی می‌توان گفت مهم‌ترین تکلیف معماران تأمین بهداشت محیط ازنظر روانی و ایجاد محیط پالایش تن است، به‌گونه‌ای که در تمام فضاهایی که خلق می‌شود سعی براین است که روح انسان تغذیه شود. همچنین ارتباط نزدیک و ملموس با طبیعت در رشد و تعالی، تعادل روحی و آرامش افراد تأثیر بسزایی دارد و از این راه انسان می‌تواند روحیه و نشاط خود را بازیابد و باقدرت فکری و روحی بهتر به جریان زندگی بپردازد (Shahcheraghi, 2011). توجه در گزینش عناصر همخوانی با طبیعت و استفاده از ابزار طبیعت برای تلطیف محیط و فراهم آوردن زمینه فضای آسایش، یکی از مواردی است که به آن پرداخته‌شده است. از جمله عواملی که در ایجاد بستری مناسب برای پیدایش فضایی جهت دستیابی به آرامش، آسایش و تفکر مؤثر قلمداد می‌شوند عبارتند از شناخت درک‌های بصری و حسی انسان از شکل‌ها و به‌کارگیری آن‌ها، میزان تأثیرگذاری رنگ و بافت در برداشت‌های شهودی انسان و سرعت انتقال آن، چگونگی چیدمان و سلسله مراتب دستیابی به فضاها و رعایت توالی دسترسی به آن و همچنین نظام حاکم در شکل‌گیری فضا از مهم‌ترین ابزارهای طراحی

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

معماری در تفهیم و انگیزش معانی پنهان در فضا است. نکته قابل اشاره دیگر، توجه به تعبیر و تفسیرهایی است که از عنصرهای گوناگون به‌صورت نمادین در فرهنگ‌های مردمان مختلف پنهان است و به‌واسطه همین باورهای عمیق و اعتقادهای موجود در درون انسان‌ها می‌توان تأثیرگذاری بر درک‌های انسان را افزایش داد که خود نیازمند پردازش در گفتاری جداگانه است (Marouf *et al*., 2009).

در طراحی گیاهی افزون بر عوامل علمی، توانایی‌ها و الهام‌هایی که به طراح می‌رسد (عوامل درونی)، عواملی نیز از بیرون بر ذهن او تأثیرگذار است. در کشور ایران، فرهنگ، تاریخ و عملکرد از مهم‌ترین عواملی هستند که بر افکار طراح و معمار منظر مؤثر هستند و او را در طراحی یک چشم‌انداز کمک می‌کنند(Hoseinzadeh, 2011). فرهنگ هر جامعه بر تمام ارکان آن تأثیر می‌گذارد. وقتی طراح از اجزا و شکل‌هایی استفاده می‌کند که موردتوجه بیشتر مردم آن جامعه است، در حقیقت او از فرهنگ آن‌ها در طراحی خود استفاده کرده است. فرهنگ هر جامعه از زیرساخت‌های فکری مردم آن جامعه می‌باشد، که این زیرساخت‌های فکری در ایجاد نیازهای جامعه تأثیر می‌گذارند. در طراحی یک محیط، فرهنگ اصلی‌ترین نقش را بازی می‌کند. هرقدر بین دو محیط در دو جامعه جدا از هم شباهت باشد، گویای نزدیکی فرهنگ آن دو ملت و درپایان نشان‌دهنده پیوستگی و چگونگی نگرش و اندیشه‌های آن‌ها است. وارونه این مطلب نیز درست است. در جامعه‌های مختلف به علت تفاوت در فرهنگ‌ها، استفاده از اجزا و چیدمان آن‌ها در ساخت یک پردیس باهم متفاوت است. به‌عنوان‌مثال یک طرح ژاپنی در چگونگی قرار دادن اجزای طرح و شکل آن‌ها با یک طرح ایرانی تفاوت فراوانی دارد. در مَثَل، شکل فانوس‌هایی که یک طراح ژاپنی در طرح خود به کار می‌برد، نمای کوچکی از معماری ساختمان‌های آن جامعه است (Naghizadeh, 2015). به‌طورحتم، در راستای گذشت زمان و تغییر در افکار جامعه، عوامل مؤثر بر فرهنگ برسازه‌های آن جامعه نیز اثر می‌گذارد. طراحی گیاهی باغ‌های ایرانی با توجه به ابعاد فلسفی، هنری، فرهنگی، تاریخی و عملکرد باغ، مبانی و محدودیت‌های ویژه خود را می‌طلبد و این وظیفه طراح گیاهی است که با توجه به عملکرد باغ و در راستای تأمین نیازهای انسان، با داشتن فلسفه صحیح، مشخص و قوی به طراحی بپردازد (Khalilnezhad, 2014).

مواد و روش‌ها

با توجه به موضوع پژوهش، حوزه مورد بررسی و مسائل آن، برای تکمیل اطلاعات موردنیاز پژوهش حاضر، ترکیبی از روش‌های اسنادی- تحلیلی و پیمایشی استفاده شده است. اطلاعات موردنیاز در بخش بررسی‌های کتابخانه‌ای بیشتر از منابع آراسته و معتبر گرفته شده و در بخش جمع‌آوری نظر متخصصان، پژوهش به‌صورت میدانی و مصاحبه با متخصصان (بر اساس شکل ۱)، صورت گرفته و به تحلیل نهایی موجود رسیده است.

از تعداد ۶۰ نفر افراد مایل به همکاری و صاحب‌نظر در کلان‌شهرهای کشور، ۵۲ نفر بر اساس جدول مورگان انتخاب شدند که مصاحبه‌هایی با آن‌ها صورت گرفت و قسمت بزرگ و مهم این پژوهش بر اساس نظرها، عقیده‌ها و تجربه‌های آن‌ها است و اساس تجزیه وتحلیل اطلاعات و نتیجه‌گیری را تشکیل داده است. صاحب‌نظرانی که با آن‌ها مصاحبه انجام شد شامل استادان دانشگاه (در زمینه باغبانی، فضای سبز، طراحی محیط‌زیست و معماری منظر)، طراحان و مجریان و گردانندگان پارک‌ها، و کارشناسان و کارشناسان ارشد فضای سبز و باغبانی و طراحی محیط‌زیست مشغول به کار در سازمان پارک‌ها و

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

فضای سبز بوده است (شکل ۱). سپس اطلاعات مصاحبه‌های مربوطه با استفاده از روش تحلیل ساختاری واکاوی گردید و بر اساس تشابه پاسخ‌ها مورد دسته‌بندی و گزارش قرار گرفت.

در تحلیل ساختاری متن پیاده‌شده، اجزای ساختار متن نوشتاری مصاحبه، یعنی واژه‌ها، مفاهیم و ارتباط میان آن‌ها برحسب میزان تکرار، تعداد واژه‌ها، کلام، کنایه‌ها و اصطلاح‌های به‌کاررفته در جمله‌ها و میزان تکرارشان شمارش و بررسی گردیده است تا الگوهای موجود در گفته‌ها پیدا شود. با این روش، پژوهشگر می‌کوشد رابطه‌های میان موضوع‌ها یا مساله‌ها را شناسایی و معرفی کند. فرض اساسی تحلیل رابطه‌ها این است که واژه‌ها و عبارت‌هایی‌که افراد مطرح می‌کنند به‌خودی‌خود، دارای معنای ذاتی نیست، بلکه معانی از راه تحلیل رابطه‌ها، یعنی کشف پیوندها و ارتباط‌های میان مفاهیم، واژه‌ها یا عبارت‌های درون متن به وجود می‌آید (Wilkinson *et al.*, 2003).

بررسی باغ‌های ژاپنی و چگونگی نگرش ژاپنی‌ها به باغ و طبیعت

به‌طورکلی مناظر باغ‌های ژاپنی در مقیاس کوچکی از شکل‌های آزاد طبیعت شکل‌گرفته‌اند. بنابراین می‌توان چنین دریافت، که هر آن‌چه در باغ و پارک به کار گرفته شده است، خود مفهومی ویژه دارد و بیانگر نکته‌ای از واقعیت‌های موجود در طبیعت آن منطقه جغرافیایی است (شکل ۲). خصلت و امکان بهتر زیستن ثروتمندان، سبب می‌شد که آن‌ها بتوانند قسمتی از طبیعت زیبا را به ماورای خویش ببرند و از این رهگذر در اطراف قصرها و ویلاهای بزرگشان زیبایی‌هایی از طبیعت را به شکل‌های مختلف جمع کنند. همچنین در اطراف معابد بر اساس انگیزه احترام مذهبی، پارک‌ها و گلستان‌هایی با نهایت سلیقه، که نشانه خلوص در آن‌ها بود طراحی می‌کردند (Shayan *et al.*, 2002).

باور طراحی باغ ژاپنی به دوره آسوکا[۱] در کشور ژاپن بازمی‌گردد. بازرگانان ژاپنی که به چین سفر می‌کردند این باغ‌ها را در این کشور شناختند و روش‌های باغداری به این شیوه را به همراه این سبک با خود به ژاپن آوردند. از آن زمان تا به امروز، هنوز باغ‌های ژاپنی در سراسر جهان طرفداران بسیار زیادی دارند. با ورود باغ ژاپنی به هر کشور، عنصرهایی با توجه به سلیقه و فرهنگ آن کشور به طراحی باغ ژاپنی افزوده شد. باغ ژاپنی برای اولین بار در جزیره هانشو[۲] ساخته شد. این جزیره، جزیره مرکزی و بزرگ‌ترین جزیره در مجمع‌الجزایر ژاپن است. طبیعت این جزیره به شکل شگفت‌انگیزی زیباست و طراحی باغ ژاپنی نیز زیر اثر این زیبایی طبیعی قرارگرفته و مناظر بی‌همتایی را به این جزیره افزوه است. جزیره هانشو دارای قله‌های آتشفشانی زیبا، دره‌های باریک، آبشارهای زیبا، دریاچه‌های بسیار زیبا با سواحل سنگی بسیار شگفت‌انگیز است. پوشش گیاهی این جزیره نیز بسیار زیبا بوده و از گل‌های رنگی بی‌همتا و گونه‌های مختلف درخت تشکیل‌شده است. طبیعت این جزیره جدای از فصل‌های مختلف، در هر شرایطی بسیار دل‌نشین و زیباست (Najafi, 2006).

اولین مورد استفاده از باغ ژاپنی مربوط به امپراتورهای ژاپن می‌شود که از این باغ‌ها برای گذراندن زمان‌های آسایش خود استفاده می‌کردند. در نوشته‌های تاریخی ژاپنی می‌توان نام باغ ژاپنی را بارها یافت، که نشان‌دهنده علاقه امپراتورهای ژاپن به این سبک از باغ است. در مرحله‌های اول پیدایش باغ ژاپنی نمی‌توان تأثیرپذیری آن از باغ‌های چینی را رد کرد. این باغ‌ها نیز به‌شدت موردتوجه امپراتورهای چین قرار داشتند (Van Tonder *et al.*, 2005).

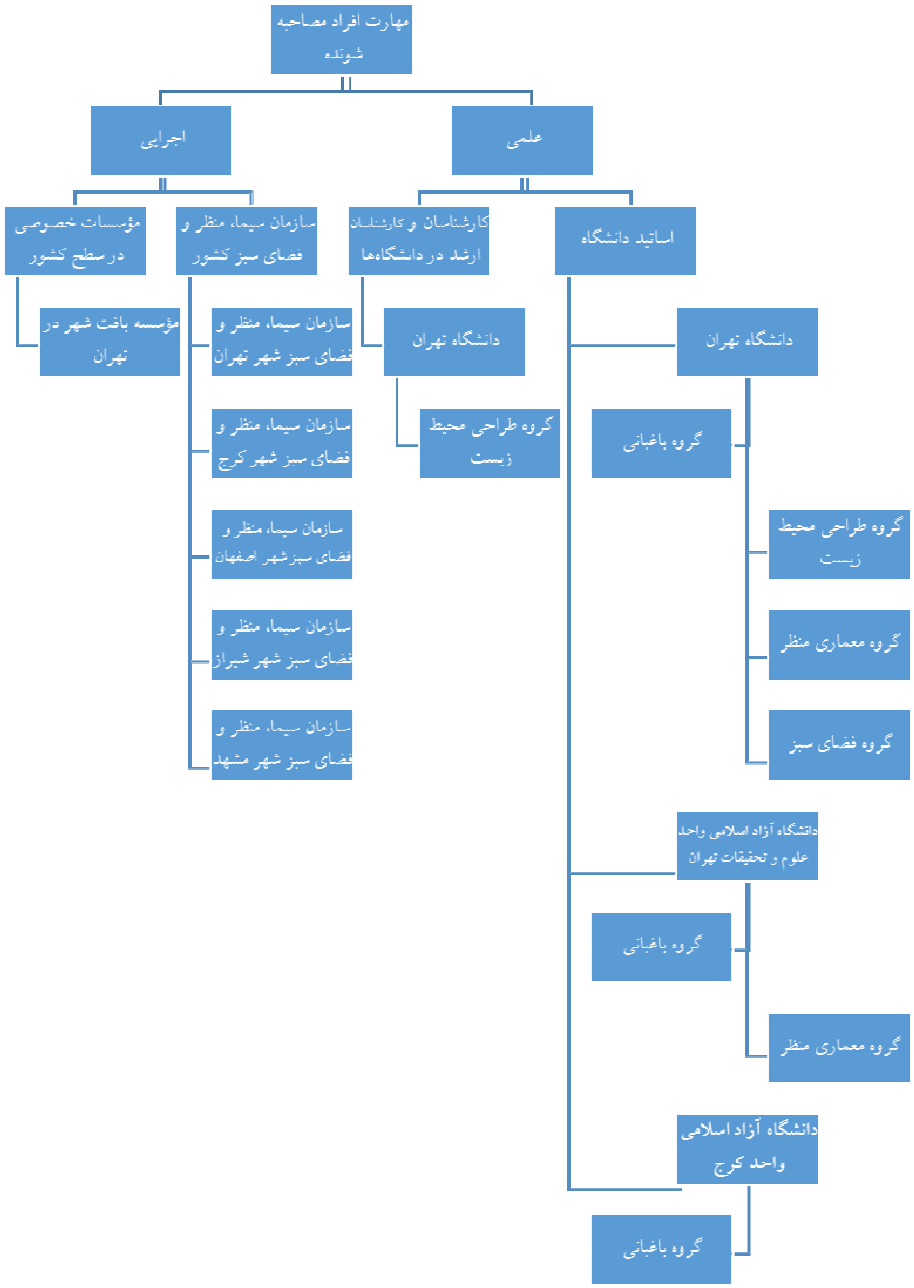
۱- Asuka
۲- Hansoo

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]

[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

شکل ۱- دسته‌بندی افراد مصاحبه‌شونده بر اساس تخصص و محل کار.

Figure 1- Classification of interviews according to specialization and workplace.

طبیعت ظریف و دقیق ژاپنی‌ها، گرایش نمادین به گیاهان و افزون‌براین ویژگی‌های طبیعی محیط‌زیست آن‌ها موجب پیدایش سبک و طرح‌های خاصی به نام باغ‌های ژاپنی شد (Hekmati, 1992). در طرح‌های ژاپنی به‌جای آن‌که از تعداد زیادی گل و گیاه استفاده شود سعی بر این است که بین عوامل طبیعی که نقش نمادین دارند ارتباط عاطفی برقرار شود و هر قسمتی از باغ نمایانگر گوشه‌ای از طبیعت باشد. موادی که در باغ‌های ژاپنی بیشتر موردتوجه می‌باشد، شکل‌های مختلف سنگ‌ها و طرز

قرار گرفتن آن‌ها، آب، گیاهان زینتی و ایجاد رابطه ویژه‌ای بین آن‌ها است. همان‌طور که اشاره شد در باغ‌های ژاپنی سنگ‌ها نقش عمده‌ای بر عهده‌دارند. در باغ‌های ژاپنی سنگ‌ها به‌طورکامل منظم و صاف نبوده و دارای شکل های نامنظم و سطوح مختلف هستند که زیبایی‌های ویژه‌ای را ایجاد می‌کند (Shayan, 2002).

به‌طورکلی ژاپنی‌ها برای هر سنگی که در باغ به کار می‌برند معنای ویژه‌ای در نظر می‌گیرند. شاید به نظر آن‌ها سنگ‌ها ابدی هستند و معنای نمادین خود را حفظ می‌کنند. هر سنگی به‌تنهایی رسالت و واقعیتی جدا از دیگر حقایق هستی است و فلسفه تنهایی‌گزیدن (تجرید)، خود به شکلی در هرکدام از نمادها بیانگر می‌باشد. به‌طورکلی در چین و ژاپن مانند دیگر نقاط دنیا باغ‌ها از دو دیدگاه موردتوجه بوده‌اند یکی به‌صورت پارک‌ها و باغ‌های عمومی، دیگری باغچه‌های کوچک برای منازل (Leszczynski, 1998).

باغ‌های ژاپنی همیشه دارای آب یا یک حوضچه و جریانی هستند، اگر باغ ژاپنی به سبک باغ سنگ خشک کار شود در این صورت باز هم حرکت آب توسط شن و ماسه سفید نشان داده می‌شود (شکل ۳). در نماد بودایی، آب و سنگ، تکمیل‌کننده هم هستند (شکل ۲). یک باغ سنتی به‌طورمعمول دارای حوضچه‌ای نامنظم است و یا در باغ‌های بزرگ‌تر، دو یا چند حوض از راه یک آبراه یا جریان و یک آبشار، به هم وصل می‌گردند که مفهوم آن یک نسخه مینیاتوری از آبشارهای کوه معروف ژاپن است (Etezadi, 2000).

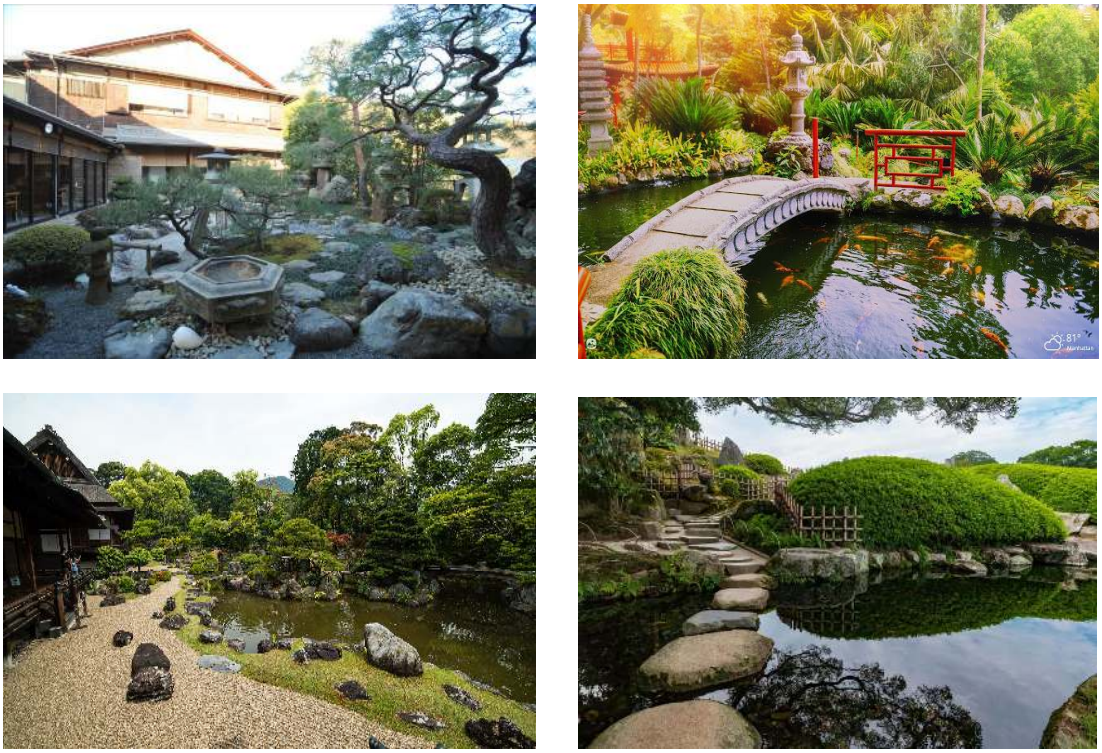
با توجه به قوانین کتابچه راهنمای باغ‌های ژاپنی[۲] در قرن ۱۱، آب باید از شرق یا جنوب شرقی وارد باغ شود و به سمت غرب حرکت کند؛ زیرا شرق خانه اژدهای سبز است که از علم خداشناسی چین باستان در ژاپن گرفته شده است و غرب خانه ببر سفید می‌باشد. آب روان از شرق به غرب باعث می‌شود صاحب باغ سالم بماند و زندگی طولانی داشته باشد. با توجه به ساکوتوکی، یکی دیگر از آرایش‌های مطلوب برای حرکت جریان آب، از شمال به جنوب است، که در کیهان‌شناسی بودایی، شمال نشان‌دهنده آب و جنوب نشان‌دهنده آتش است (Panzaru, 2007).

تاریخچه ورود سبک‌های بیگانه به ایران

باغ‌های ایرانی که بر اساس برخی از اسناد موجود، پیشینه آن‌ها دستکم به دوران هخامنشی می‌رسد، همواره و در طول تاریخ ایران ویژگی‌ها و اصولی عام و اساسی داشتند که آن‌ها را از سایر باغ‌ها در سرزمین‌های دیگر جدا می‌سازد. برخی از این اصول مانند طرح چهارباغ و کاربرد شبکه‌های شطرنجی همواره در طراحی انواع باغ‌های ایرانی استفاده می‌شده است (Osanloo, 2002) (شکل ٤).

از دوره قاجار به بعد به‌تدریج زیراثر فرهنگ و معماری اروپا، چگونگی طراحی باغ‌های ایرانی دگرگون شد و فضاهایی پدید آمد که کاربرد خطوط و سطح‌های منحنی شکل و نامتقارن از ویژگی‌های اساسی آن به شمار می‌آید. این‌گونه فضاهای سبز را به تقلید از اروپاییان پارک می‌نامیدند (Soltanzadeh, 2005) (شکل‌های ۵ و ٦).

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

شکل ۲- نمایی از باغ‌های ژاپنی.

Figure 2- View of Japanese gardens.
(**https://voyapon.com/**)

شکل۳- در باغ‌های ژاپنی حرکت آب توسط ماسه سفید نشان داده می‌شود.

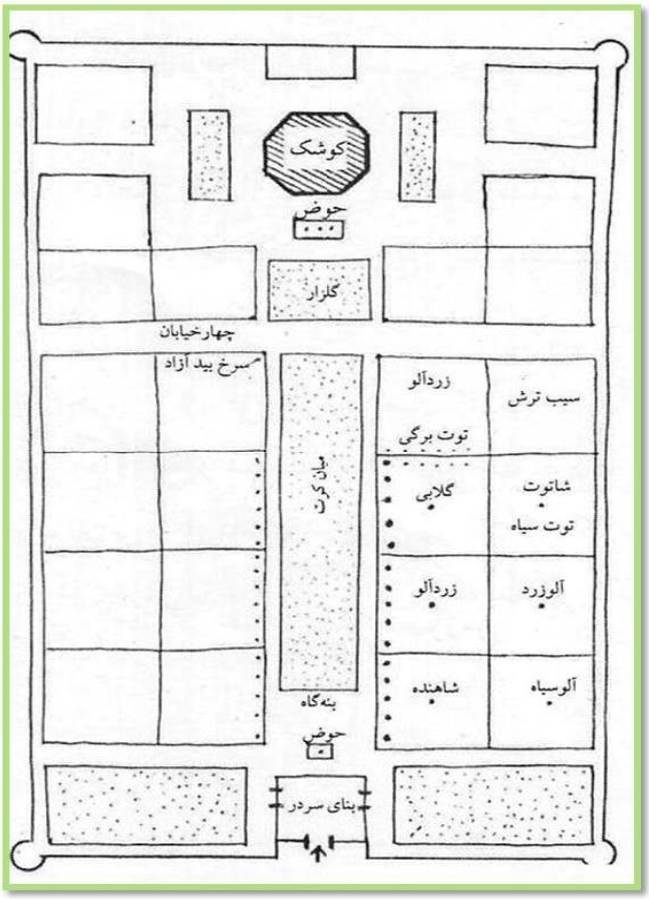
Figure 3 - In Japanese gardens, the movement of water is shown by white sand.
(**https://voyapon.com/**)

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]

[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

شکل٤- طرح چهارباغ و کاربرد شبکه‌های شطرنجی و حرکت آب و محصور بودن باغ.

Figure 4 - Plan of Chaharbagh (four gardens) and the use of checkerboard networks and water movements and the enclosure of the garden.

(https://memarifile.com/)

شکل ٥- نمایی از باغ فرانسوی ورسای که کاربرد خطوط و سطح‌های منحنی شکل و نامتقارن از ویژگی‌های اساسی آن به شمار می‌آید.

Figure 5- View of a French garden in Versailles where the use of curved and asymmetrical lines and surfaces is one of its main features.

(https://www.mgairan.com/)

شکل ٦- نمایی از پارک ملت تهران- ورود سبک‌های اروپایی به ایران (منبع: نگارندگان).

Figure 6. View of Mellat park, Tehran, the arrival of European styles in Iran (Source: Authors).

نمونه‌هایی از فضاهای سبز که در آغاز توسط اعیان و رجال موردتوجه قرار گرفتند و سپس در طراحی فضاهای سبز عمومی توجه همگان را جلب کرد در نقشه تهران دوره قاجار قابل‌مشاهده است. این پارک‌های آغازین بیشتر از نظر مالکیت و چگونگی استفاده از آن‌ها همانند باغ‌ها بودند. از آغاز دوره پهلوی و هم‌زمان با دگرگونی‌های اساسی و ساختاری در بافت و کاربری‌های شهری از یک‌سو و تغییرهایی که در ساختار واحدهای مسکونی روی داد و منجر به کوچک شدن حیاط و فضای سبز آن‌ها شد، موجب گردید، نوع جدیدی از فضاهای سبز شهری، برخلاف پارک‌های آغازین که مالکیت شخصی داشتند و بیشتر برای استفاده همگانی نبودند؛ برای استفاده مردم شهر و به‌صورت عمومی طراحی و ساخته شوند که ازنظر کالبدی نیز بدون فضاهای ساخته‌شده مانند باغ‌ها بودند (Soltanzadeh, 2003).

آیا سبک ژاپنی به ایران واردشده است؟

براساس نظر کارشناسان و استادان و مشاهده‌های انجام‌شده مشخص شد که سبک ژاپنی به ایران وارد شده اما به‌صورت کامل اجرانشده است بلکه می‌توان گفت تنها تقلید شده است. به‌بیانی‌دیگر اگر این سبک به‌طور یک‌دست وارد می‌شد هم‌اکنون می‌شد با قاطعیت پاسخ داد که چنین سبکی به کشور ایران واردشده است ولی با تاسف سبک‌های ورودی ترکیبی از سبک‌های مختلف است و سبک خاصی در آن مشهود نیست. بسیاری از طراحان ایرانی تنها از رسمی و غیررسمی بودن سبک و یا طبیعی و غیرطبیعی بودن آن آگاهی دارند و آن را اجرا می‌کنند اما در مورد جزئیات سبک آگاهی کافی ندارند. طراحان کنونی در مورد باغ ژاپنی و یا شکل‌سازی و استفاده از عنصرهای طراحی ژاپنی اطلاعات سطحی دارند و این عنصرها را در ساخت پارک‌ها دخالت داده‌اند اما بسیاری از آن‌ها نتوانسته‌اند آن را به‌طور اساسی اجرا کنند. در نتیجه این عنصرها به عنوان اجزایی جداگانه و شاید به‌اصطلاح تافته‌ای جدا بافته در فضای سبز ایران به چشم می‌خورند. بنابراین این عنصرها نه هویت ایرانی و نه هویت ژاپنی دارند (Marouf *et al.*, 2009) (شکل ۷). حتی در پاسخ به این پرسش که آیا این سبک‌های ناقص بر زیبایی منظر پارک‌های ایران افزوده‌اند نیز جای تردید وجود دارد. به‌طورکلی می‌توان نتیجه‌گیری کرد که در برخی موارد طراحان خواسته‌اند در قسمت‌هایی از برخی پارک‌ها این باغ‌ها را به‌صورت نمادین اجرا کنند ولی براساس نظر بیشتر متخصصین شرکت داشته در این پژوهش، در این کار موفق نبوده‌اند.

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

شکل۷: نمایی از یک فانوس ژاپنی در پارک لاله (منبع: نگارندگان).

Figure 7- View of a Japanese lantern in Laleh park (Source: Authors).

نتایج و بحث

باغ‌های ایران و ژاپن از نظر ساختار و هندسه، تقارن، ساختار رویشی باغ، ساختار فضایی و توجه به محیط و منظر شهری، تضادهای اساسی با هم دارند و وجود مفاهیم وحدت، سلسله‌مراتب، روانی فضایی، بسته بودن و نمادگرایی جداکننده در حدود جلوه‌های ظاهری دو باغ مشترک، ولی در ریشه‌های شکل‌گیری، متفاوت است. استفاده از مقیاس و بزرگنمایی، نمایش جلوه‌های آب و اهمیت دادن به پاکسازی و پاکیزگی را می‌توان در آشکار و نهان دارای بیشترین میزان تشابه در دو باغ دانست (Samii, 2009). براساس نظر بیشتر متخصصان فضای سبز و صاحب‌نظران بیان شده، در واقع مفهوم سبک ژاپنی در ایران به طور اشتباه اجرا می‌گردد و فقط به خاطر زیبایی ظاهری آن کپی شده است. تضاد بین گل‌های به‌کاررفته در باغ‌های ژاپنی پارک‌های موردبررسی و باغ‌های ژاپنی ژرف است. سبک‌های ژاپنی به‌کاررفته در پارک‌های ایران به‌طورمعمول برای بازنگری دیداری بهینه‌شده‌اند، درحالی‌که باغ‌های ژاپنی با اندیشه‌های معنوی و فلسفی در ذهن طراحی‌شده‌اند. باغ‌های ژاپنی همیشه به‌عنوان نمایشی از یک محیط طبیعی در نظر گرفته‌شده‌اند. در واقع سبک ژاپنی بر اساس اندیشه طراح آن اجرا می‌شود اما در ایران باغ‌های ژاپنی را تنها با روی‌هم گذاشتن چندتکه سنگ و مقداری شن و ماسه و گیاهانی نمادین مانند به ژاپنی و افرا ژاپنی به‌وجود می‌آورند. درواقع بدین علت که باغ ژاپنی شبیه به باغ صخره‌ای است و به طبیعت گرایش دارد در ایران اجرا می‌گردد، بنابراین در ایران هیچ سبک ژاپنی واقعی با همان تفکر و آداب دیده نمی‌شود و تمام اجزای آن به‌جا به‌کارنرفته است (شکل‌های ۸، ۹ و ۱۰).

براساس نظر بیشتر کارشناسان این پژوهش و مشاهده‌ها این نتیجه به دست آمد که با پیروی از مفاهیم سبک ژاپنی این اعتقاد وجود دارد که طراحان ایرانی در اجرای سبک ژاپنی موفق نشده باشند. به‌طورکلی در پارک‌های موردبررسی تلاش شده است که این سبک اجرا گردد و نمونه‌هایی را نیز به وجود آورده‌اند ولی براساس نظر صاحب‌نظران، این طرح‌ها هیچ‌گونه موفقیتی را به دست نیاورده‌اند. اولین عامل این شکست، توجه نداشتن به مبانی فلسفی و نظری این نمونه فضاها بوده است که در سیستم فکری خاور دور وجود دارد ولی در مقایسه با مواردی که در ایران وجود دارد، رعایت نشده است. عامل دوم به میزان آشنایی با مفاهیم کارکردی این نمونه فضاها بازمی‌گردد. یکی از ویژگی‌های آشکار طراحی کاشت در خاور دور، مینیاتوری بودن فضاها است که این شرایط در ایران وجود ندارد. برعکس، در ایران به‌قدری پهنه‌ها بزرگ است که نمی‌شود به طراحی

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

فضاهای کوچک‌تر فکر کرد. بنابراین اندیشه طرح‌های اجرایی نمی‌تواند در چارچوب آن قرار بگیرد. عامل سوم به مبانی انگارگانه (ایدئولوژیک) و به فرهنگ عمومی منطقه ژاپن برمی‌گردد که فرهنگ ایران با آن همانندی زیادی ندارد. عامل بعدی به وجود مهارت‌های حرفه‌ای در احداث این نمونه فضاها ارتباط دارد که در سویگان (بُعد) کلان آن در ایران با مشکلاتی روبه‌رو است. بیشتر طراحان ایرانی از ریزگان (جزئیات) این نمونه فضاها (عنصرهایی مانند سنگ‌ها و صخره و بحث طراحی با ماسه) دانش چندانی ندارند و با پیچیدگی‌های آن آشنا نبوده و بنابراین توانایی اجرای درست آن را ندارند.

شکل۸- نمایی از باغ ژاپنی در پارک ساعی تهران (منبع: نگارندگان).

Figure 8 - View of the Japanese garden in Saei park in Tehran (Source: Authors).

شکل۹- نمایی از باغ ژاپنی در پارک لاله تهران (منبع: نگارندگان).

Figure 9 - View of the Japanese garden in Laleh Park in Tehran (Source: Authors).

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]

[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

شکل ۱۰- نمایی از باغ ژاپنی در پارک فرامرز عباسی مشهد (منبع: نگارندگان).

Figure 10 - View of the Japanese garden in Faramarz Abbasi park in Mashhad (Source: Authors).

به‌عبارت دیگر طراحان ایرانی، تنها از عنصرهای ویژه باغ‌های ژاپنی مانند سنگ، در مکان‌های بزرگ‌تر استفاده کرده‌اند. اندکی از متخصصین شرکت‌کننده در این پژوهش نیز بر این عقیده بوده‌اند که دراصل باغ‌های صخره‌ای ایجادشده در برخی فضاهای عمومی ایران هیچ ارتباطی به باغ‌های ژاپنی ندارند و نمی‌توان بیان کرد که سبک ژاپنی اجراشده است بلکه تنها باغ صخره‌ای هستند (شکل ۱۰).

به‌طورکلی، آن‌چه از روش ساخت باغ ژاپنی در پارک‌های ایرانی به‌دست می‌آید این است که باغ ژاپنی با کنار هم قرار گرفتن چیدمان گیاهی، سنگ، آب و خط‌های منحنی ساخته می‌شود (شکل ۱۱) ولی مبانی استفاده از این عنصرها و چگونگی قرارگیری آن‌ها دارای تفکر و فلسفه ویژه‌ای است که باید پیش از طراحی و اجرا، در آغاز تفکر و فلسفه آن در نظر گرفته شود تا تأثیرگذاری خود را داشته باشد.

شکل ۱۱- نمایی از باغ ژاپنی در پارک گفتگوی تهران (منبع: نگارندگان).

Figure 11 - View of the Japanese garden in Goftegoo park in Tehran (Source: Authors).

در فرهنگ ایرانی و ژاپنی ارتباط نزدیکی بین انسان و طبیعت وجود دارد و طبیعت جلوه سرشت خدایی است. بااین‌حال به دلایل اقلیمی و تفکرهای عرفانی و فلسفی گوناگون در باورهای مردمان این دو سرزمین، چگونگی استفاده و به‌کارگیری عنصرهای طبیعی در شکل‌گیری باغ‌ها متفاوت است (Niknahad *et al*., 2017). اما به نظر می‌رسد همین عامل طبیعت دوستی ایرانیان باعث استقبال کاربران فضاهای سبز از این طرح‌های به‌ظاهر ژاپنی بوده است. البته براساس نتایج به‌دست‌آمده از

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

مصاحبه با متخصصین، دلیل آن می‌تواند خستگی کاربران از یکنواختی موجود در فضاهای سبز شهری باشد و گوناگونی که به دلیل اجرای سبک‌های ژاپنی به‌وجود آمده باعث جذب کاربران می‌شود. به دلیل شهرنشینی و دوری از طبیعت، گرایش کاربران به طبیعت بیشتر بوده و بنابراین در پارکی که سبک ژاپنی کارشده باشد به علت ویژگی طبیعت‌گرای این سبک و استفاده از سنگ و برکه و حرکت آب در آن منطقه و نایکنواختی آن، از استقبال عمومی خوبی برخوردار بوده‌است (Marouf *et al.*, 2009). ولی الگوبرداری اساسی باعث ایجاد گوناگونی و نایکنواختی و آشنا کردن کاربران بافرهنگ‌های مختلف و ایجاد محیطی گوناگون می‌گردد که بسیار مفید خواهد بود.

ژاپنی و فرهنگش بسیار برای ما غریبه‌اند و این غریبگی به‌تقریب برای ما و بیشتر جهانیان به یک‌میزان است. جهان‌بینی، هستی‌شناسی و عقیده‌های فرهنگی-آیینی ژاپنی بسیار بافرهنگ‌های دیگر و به‌ویژه فرهنگ ایرانی متفاوت و گاه ناهمسو هستند. نسبی نگری و چندآیینی بودن، نمودهایی از این ناهمسویی فرهنگی است (Samii, 2009). به‌طورکلی، باغ ژاپنی درصورتی‌که به طور اصولی و کامل (با عقیده‌ها و تفکر پشتیبان آن) اجرا گردد و تأثیر اقلیم نیز در نظر گرفته شود می‌تواند مفید واقع گردد، ولی درصورتی‌که بدون فلسفه و اندیشه اجرا شود و تنها گل‌ها و گیاهان آن نسخه‌برداری شود نه‌تنها مفید نخواهد بود بلکه به‌تدریج کاربران نیز از آن گریزان خواهند شد. مفهوم‌سازی از نکات مهم در استفاده از سبک‌های طراحی فضای سبز می‌باشد که در صورت نبود یا کم‌رنگ بودن آن به‌تدریج رنگ یکنواختی به خود گرفته و گیرایی آغازین خود را از دست خواهد داد.

نتیجه‌گیری

این بررسی باهدف آگاهی از چگونگی تأثیرگذاری سبک ژاپنی در فضای سبز پارک‌های شهری ایران به انجام رسیده است:

- به‌طورکلی در ورود سبک ژاپنی به ایران شکی وجود ندارد و به‌طورحتم وجود این سبک در پارک‌های مختلف کشورمان به چشم می‌خورد.
- وجود سبک ژاپنی به دلیل ایجاد گوناگونی و طبیعت‌گرا بودن آن در ایران از گیرایی و تأثیرگذاری ویژه‌ای برخوردار است.
- تمام پیرایه‌های مورداستفاده در سبک ژاپنی دلیل‌های ویژه خود را داشته و برآمده از فکر و اندیشه مردم ساکن در یک نقطه جغرافیایی دیگر دنیاست. اگر بتوان آن فلسفه پشتیبان را درک و سپس اجرا کرد، به‌طورحتم زیبایی ویژه خود را خواهد داشت.
- طراحی و اجرای درست سبک ژاپنی نیاز به افرادی دارد که متخصص این سبک باشند. به‌عبارت‌دیگر وجود کارشناسانی که بدین سبک علاقه داشته و بتوانند در مورد تمام عنصرهای آن تفکر کنند (که در مَثَل چرا ژاپنی‌ها مسیر آب را در باغ‌ها از سمت شرق به غرب طراحی می‌کنند و چرا آن را در دیگر سوی‌ها قرار نمی‌دهند؟).
- هنر طبیعت‌گرای ژاپنی به‌هیچ‌وجه تقلید ظاهری از طبیعت نیست و معنای باطنی نهفته در آن ظاهری جداگانه به آن می‌بخشد و همان‌گونه که پیش‌تر شرح داده شد باوجود کارشناسان علاقه‌مند و چیره به این سبک می‌توان به‌گونه‌ای بهتر این‌نمونه سبک و سبک‌های مشابه آن را اجرا نمود.

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

- با تاسف، بیشتر افراد شاغل در قسمت طراحی و اجرای فضاهای سبز باغ‌ها و پارک‌های ایران بر سبک ویژه‌ای تمرکز نمی‌کنند و همه این افراد از همه سبک‌ها به‌صورت پراکنده سررشته دارند.
- با تاسف، امروزه طراحان در احداث باغ و پارک همه زمینه‌ها و سبک‌ها را باهم می‌آمیزند بدون آنکه به مفاهیم آن توجه کنند که این عامل نه‌تنها به معنی بومی‌سازی سبک‌های خارجی نیست بلکه به معنی تخریب سبک‌های اصیل فضای سبز می‌باشد که در طول تاریخ و در فرهنگ‌های مختلف شکل‌گرفته‌اند.
- ترکیب سبک ژاپنی با سبک‌های ایرانی کاری اصولی به نظر نمی‌رسد و در درازمدت باعث حذف سبک‌های اصیل می‌گردد.
- ذکر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که نباید این‌گونه سبک‌ها فضاهای سبز کشور ایران را پر کنند. زیرا ایران سبک‌های ویژه خود را دارد، و تنها لازم است سبک‌های بومی به‌روز شده و درست و اصولی اجرا شوند.

منابع

Etezadi, L. (2000). Japan and architecture of Japan. *Sofe Magazine*, No. 30. (In Persian).

Hekmati, G. (1992). Design of Garden and Park. Universal Cultural Press. 243p. (In Persian).

Hosseinzadeh, D. (2011). Use of urban green space in comprehensive plans and design principles of parks. Proceedings of Tehran Green Space Seminar, *Tehran Parks and Green Space Organization Publications*. (In Persian).

Khalil nezhad, M. (2014). View of improvement of environment of Iranian Garden. *Green Massage Magazine*, *4*, 36 (In Persian).

Leszczynski, N. (1998). Planting The Landscape. New York: John Willy. 254p.

Marouf, M., Zarei, H. Mikaeli, Tabrizi, A. (2009). Investigating how European and Japanese green design ideas affect the green space of urban parks in several Iranian cities. Master Thesis. *Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources*. (In Persian).

Naghizade, M. (2015). Place of Nature and Environment in Iranian Cultures and Cities. Unit of Sciences and Investigations of Azad University of Tehran Press. 164pp. (In Persian).

Najafi, E. (1385). Japanese Gardens. Negarnor Publications (In Persian).

Nicknahad, F., Ghanbari, T. (2017). A comparative study of the semantic concepts of form and space in the Persian garden and the Japanese Zen garden. The Third National and International Conference on Architecture, Civil Engineering and Urban Planning at the Beginning of the Third Millennium. (In Persian).

Osanloo, H. (2002). Iranian Gardens and Chaharbagh. Birch Publications. 320p. (In Persian).

Panzaru, O. (2007). Symbolic elements and aesthetic values of the complex traditional Japanese garden, Lucrari Stiintifice, Universities de Stiinte Agricole Si Medicina Veterinara "Ion Ionescu de la Brad" Iasi, *Seria Agronomie*, *50*(3), 469-474.

Samii, K. (2009). Comparative study of cultural concepts in Iranian and Japanese gardens (Design of Iranian and Japanese cultural gardens). M.Sc. Thesis, Tarbiat Modares University. (In Persian).

Shahcheraghi, A. (2011). Analysis of the perception process of the Iranian garden environment based on the theory of ecological psychology. City Identity, *3*(5), 71-84 (In Persian).

Shayan, H.R. Gharipoor, M. (2007). 2007. Study and comparison of flexibility in residential architecture of Iran and Japan. Abadi Magazine No. 20. 12 (In Persian).

Sheibani, M. (1996). Expand of park and urban landscape. *Full articles of Didactic and Research of Landscape of Tehran Congress*. Department of Parks and Landscape of Tehran City Press (In Persian).

Soltanzadeh, H. (2003). From garden to park. *Anthropological Letter*, *4*, 91-113 (In Persian).

Van, T., Gert J., Lyons, M.J. (2005). Visual perception in Japanese rock garden design. *Axiomathes*, *15*, 353–371.

Wilkinson, D., Birmingham, P. (2003). Using Research Instruments: A Guide for Researchers, London, Routledge Flamer.

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]
[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]

Flower and Ornamental Plants (2020): 5(2): 61-74
Research article

Investigation on the effects of Japanese landscape ideas on the urban parks in Iran

Monireh Marouf[1], Abdullah Hatamzadeh[2], Homayoun Kaveh[3]

1. Department of Horticulture and Green Space, International Campus, University of Guilan, Rasht

2. Department of Horticultural Science, University of Guilan, Rasht

3. Departmrnt of Architecture, Payame Noor University of Rasht

Abstract

In general, Japanese garden landscapes are formed on a small scale from the free forms of nature. Therefore, it can be seen that everything that was used in the garden and the park was a special concept and an expression of a point of reality in nature. When we talk about the design of the Iranian garden in contemporary times, it is better to design and build a garden that, while being inspired by Iranian culture, its body is reminiscent of the values of Iranian culture and uses the experiences of other civilizations in a localized way. It can also be an inspiration and reminder of cultural values and respond to the needs of the time. Therefore, the collection has an Iranian identity and plays a role as an independent model, but in recent decades, the green spaces of many cities in our country have gradually found new faces that are often not very appropriate for the culture, nature and climate of the region. Today, they are built as parks, gardens and urban green spaces and public gardens, and as places for people to visit and have fun in cities and biological complexes, rather than being related to Iranian gardens (even) in the literal sense. Imitations of Western and Japanese gardens are not clearly stated before the presentation of the research method. In this study, a number of parks in Tehran in which the Japanese style was designed were visited and examined. Then, the opinions and recommendations of experts were collected in the form of "open interview". The research method was documentary-analytical and survey in which most of the information was obtained through interviews with experts and the final analysis was done on it. From this research, it was concluded that due to the complexity of the subject, the study of the introduction of this style in Iran requires a lot of thinking and research. Also, designing and implementing such styles requires people who are experts in the Japanese style or have sufficient studies in this regard. In fact, the Japanese style is based on the ideas of Japanese designers and many cultural factors are involved. But most of the Japanese design effects in Iran's green spaces are purely superficial and support it regardless of philosophy. For example, by putting a few pieces of rock and some sand on top of each other and planting typical plants such as Japanese quince and Japanese maples, they create a Japanese garden. According to experts, this design style has many problems, especially in the conceptualization and arrangement of its components and lacks the necessary impact.

Keywords: Green space, Japanese garden, Japanese style, Urban parks.

[Downloaded from flowerjournal.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.26765993.1399.5.2.2.5]

[DOI: 10.52547/flowerjournal.5.2.61]